

Michal Jurza

Evangelium zlořádu

/ Surrealismus v 21. století

Changer la vie...

ARTHUR RIMBAUD

...die Welt verändern

KARL MARX

Surrealismus a buržoasní společnost

- 1 Černým evangeliem zlořádu nazval surrealismus jeden z velkých moralistů 20. století, Albert Camus.¹ A měl naprostou pravdu. Surrealismus skutečně je *radostnou zvěstí*, je radostným zlem: »Se všemi nám podobnými usilujeme o zničení buržoasie, o zničení jejího dobra a jejího krásna.«² Tato zvěst mří již od svých počátečních formulací k radikálnímu přehodnocení všech hodnot racionalistické civilizace.
- 2 Být radikální znamená jít na kořen věci. Věc promlouvá k tazateli podle způsobu kladení otázek. Jaký je vztah moderní civilizace k jejím obyvatelům? A jak jsou civilizační struktury ukotveny v historických momentech životní reality člověka? V surrealismu se páří oba systémy moderního podezírání: marxismus a freudismus.
A kladivo je zde tím nejmírnějším nářadím.
- 3 Civilizační proces lze charakterizovat dialektickým růstem komplexity systémů dělby práce a jejich vzrůstajícího vybočení vzhledem k zakládajícím lidským potřebám. Ideologie racionalismu pro to má lesklé jméno: *pokrok*.
Se zrychlujícím se tempem dějinného běhu, zejména po 1. světové válce a Říjnové revoluci, pozorujeme krizové vrcholení této civilizace, jeví se v rozmanité diskontinuitě krizových momentů, jež do jisté míry odrážejí ekonomické cykly kapitalismu.
- 4 Eschatologický model lidské emancipace objektivizuje a vyjímá samu emancipaci z rukou aktivního subjektu. Osvobození se abstrahuje a staví se tak mimo přímý kritický vztah člověka k zvěšujícími strukturám, které sám vytvořil, ale nedokáže je vrátit původnímu smyslu. Člověk svěřující svou emancipaci aparátu, dříve či později byrokratizovanému, je člověkem dvojnásobně odcizeným.
Na povrchně politické úrovni se tento defekt projevuje například tak, že domnělé lidské otázky jsou v podmínkách globální tržní

¹ CAMUS, Albert. *Člověk revoltující*. Praha: Garamond, 2007, str. 105.

² ELUARD, Paul. *Poesie je neodlučitelná od revoluce*, 1936.

In: NADEAU, Maurice: *Dějiny surrealismu a surrealistické dokumenty*. Olomouc: Votobia, 1994, str. 390.

diktatury řešeny v pojmových a institučních rámcích národně buržoasní demokracie z 19. století.

- 5 Svět, který v jedné lidské generaci dvakrát přežil svou sebevraždu, dosud přetrvává díky represi kritických sil, zejména preventivním omezováním imaginace. Předvědomá diskriminace alternativ, nazývaná „kapitalistický realismus“, utváří *realismus* nové kvality. Bezradnost nad tím, co by mělo stávající represi nahradit, ji nejspolehlivěji drží při životě.

Tento model civilizace je kriminálem lidské imaginace, jež přirozeně tihne k překračování svých mezí, a tento model civilizace vstoupil do své terminální fáze.

- 6 Surrealistická intervence se započala jako vývojový stupeň poválečné civilizační krize, jenž sám sebe jako vyhrocenou krizi reflektuje.

Kritika buržoasních forem vědomí přes emancipaci řeči položila předpoklady nové epistemologie. Racionalizace temných sfér psychismu odkouznila a zároveň kolonizovala ty zdroje lidské energie, jež byly dosud předmětem metafysiky. Angažování snu, zběsilosti, erotismu ve směru života mimo umrtvující principy civilizační diskriminace nevratně zneplatnilo metafysiku naděje a vymetlo pavučiny nadějí v metafysiku.

- 7 Je-li dnes nanejvýš třeba vrátit dějiny člověku, aby se on sám mohl navrátit dějinám jako dějinytvorná bytost a oživil v nich to strašidlo, které má dnem i nocí obcházet vládnoucí třídu, je nutné navrátit dějinám jejich lidský smysl. Tím je nejvšestrannější rozvoj člověka člověkem, svoboda jeho touhy a realizace touhy po svobodě. (Zjevný archaismus takové formulace jako by byl stále příliš moderní pro naši dobu.)

- 8 Musíme si představit civilizaci jako spiknutí.³ Jako ohradu stlučenou z textů bez záruční lhůty, která nemůže trvale vydržet nápor

imaginace, té jediné reálně magické síly, která vydělila člověka z přírody. Je třeba rozšířit koncept falešného vědomí ze speciální teorie společnosti na civilizaci jako takovou.

- 9 Feuerbachova intervence v náboženské otázce, materialistické vyvrácení teismu, vzápětí dialektizované Marxem a dovršené v nesubstanční ontologii Egona Bondyho, vyňala moc lidské víry jejím odcizujícím a zotročujícím náboženským formám. Tato energie je nyní uvolněna k dispozici novému tvarosloví lidské spirituality; zatím se však jako částice Brownova pohybu zmitá ve fixovaných formách všeobecné komodifikace coby jedna z hlavních sil kulturně-civilizační deprese. Život sám o sobě je podobný vleklému trestu smrti, zostřenému odnětím boží útěchy. Trojjediné těžiště surrealismu –

Svoboda – Láska – Poesie

– představuje východisko z postmoderní veteše *new age*, která není než „duchovním“ ornamentem vládnoucího bezduší.

- 10 Neexistuje definitivní svoboda; svoboda jako esence je vždy podvod. Je jen osvobození jako neukončený dialektický proces. Svoboda ve svém statickém výměru zaklíná člověka v zkamenělých formách jeho zvěčnění. Kdykoli slyšíme vyhlašovat konečný příchod „svobody“, může občan dál klidně spát: to jen bagančata dozoreů udávají takt další ukolébavce. Lhostejno, zda noty dodal Masaryk, Ždanov nebo Fukuyama. Vyhlašovatelé definitivně vítězné svobody jsou jejími prvními nepřáteli.
- 11 První fáze surrealismu, ten »nádherný úder do nebe«:⁴ hořící hrozny metafor a pamfletů jako nepřiměřenější vyjádření anarchokomunistické třeštivosti v politické rovině. V rovině poznávací mu odpovídá experimentální rozvoj hlubinných psychických sil, ústící v syntetickou kritiku jazyka a jeho pragmatických deformačí.

⁴ SVYTTÁK, Ivan. *Knižní presence*. České Budějovice: Růže, 1990, str. 58.

- 12 Objev hlubinného ložiska imaginace jako zásadního faktoru polidštění člověka odkouzluje, a tedy demokratizuje genialitu, čímž zpřístupňuje zkoumání mimořádných výbojů ducha vědeckým postupům. »Podchytit je, zmocnit se jich a podřídít je kontrole rozumu«⁵ – byl možný po světové válce, první všeobecné sadické inscenaci, větší optimismus?
»Na fantastičnu je obdivuhodné právě to, že neexistuje už nic fantastického; je jen reálno.«⁶ Jde tu o skutečný heroismus vědomí, nejúplnější a nejšíře založené sebeuchopení ducha, který sám sebe vytahuje do nových terénů, reformuje pojem *pravdy* v rozšířeném poli.
- 13 Antiteze nesnesitelných poměrů se uskutečňuje v umění, mimo tyto poměry, ve sféře, která, je-li sanitárně oddělena od praxe komerčním provozem, podřizuje řád touhy estetickým obuškům vládnoucího neřádu. Izolace neřádu od tvorby její institucionalizaci je hlavní překážkou syntézy. Proto „literatura“ jako instituce kulturního umrtvení vzbudila v surrealistech zasloužený odpor, odpor ve jménu *poesie* chápané jako suverénní síla tvořivého vědomí.
- 14 Analogickým rozvinutím protestního stanoviska je negace „politiky“ jako draze oblečené třídní represe (*parlamentní kretenismus* není metaforou, ale suchou diagnózou). Surrealistická asistovaná sebevražda „politiky“ je komplementární součástí obnovy *skutečné politiky* jako mnohostranné socializace člověka, politiky jako každodenní praxe revolučního subjektu na historických životních podmínkách.
- 15 V historickém řádu oddělených jevů působí politicko-ideologické výboje surrealistické aktivity poněkud nekoherentně, protože víc než v kterémkoli jiném filosofickém modelu vyvěrají z hlubšího kritického substrátu a jsou přes řadu vrstev vertikálně vpojeny do základního plánu civilizační negace. Jeho historické konkretizace pak nutně musí být dialekticky konfrontovány s těmito kořeny,

⁵ BRETON, André. *Manifesty surrealismu*. Praha: Herrmann & synové, 2005, str. 21.

⁶ *Manifesty surrealismu*, str. 26.

protože ty jsou jediným legitimním korektivem plovoucích květů *surrealistické politiky*.

- 16 »Potřeba svět radikálně změnit a potřeba co nejuplněji jej vyložit«⁷ jsou dvě teze revoluční konstanty, která se reprodukuje ve všech historických konkretizacích surrealistické myšlenky. V politickém plánu ji vyjadřuje Bretonův elektrizující kategorický imperativ, totiž bezpodmínečná »účast na smetení kapitalistické společnosti.«⁸

Jejím neodlučitelným pozitivním rubem je pak maxima svět co nejhluběji prožít.

- 17 Jak se má surrealistické pojetí svobody k pragmatické svobodě liberalismu, pilíři ideologického statu quo? Liberalistická svoboda, limitovaná trpným respektem k „okolnostem“ (ústava, dress-code, nos tzv. bližního, mříže cely předběžného zadržení a jiná veteš) těmto okolnostem podléhá, stává se jejím frustrovaným podvozkem a poslední oporou, již upevňují okrasné účinky *ostrých petic*. Poznaná nutnost pragmatismu předbíhá svobodu vskutku nedostíže.

Svoboda surrealistická naproti tomu je účinnou kultivací touhy jejím uskutečněním, exegeze člověka dle vlastních zákonů integrity místo zákonů represe, je orientovaná na činnou proměnu okolností (nikoliv egoistickou destrukci, na rozdíl od primitivního sadismu).

Soužití antaгонistických tříd vedle sebe s pokojnou shovívavostí květinových záhonků je možné jen v přeludném zátiší liberálního přežvykování.⁹ Surrealismus je nutným poznáním této iluze.

- 18 Rozštěp civilizovaného člověka se odvíjí od biologické duality výdeje a obnovy sil »půl života bděle a půl ve snu«¹⁰ a reprodukuje se:

na společenské úrovni antaгонismem mezi dvěma třídami zaklesnutými v sobě: *mezi těmi, kdo mohou, a těmi, kdo musí*;

⁷ BRETON, André. *Spojité národy*. Praha: Dauphin, 1996, str. 148.

⁸ *Tamt.*, str. 138.

⁹ *Bechtor*: dieta ministerského předsedy má své následovníky; *čepec*: nikdy nebude dost pokrytí; *knihka*: cesta do otroctví; *slés*: te z toho lustru, vidím vás!
¹⁰ NEŽVAL, Vítězslav. *Řetěz štěstí*. In: *Dílo*, sv. 32. Praha: Čs. spisovatel, 1980, str. 266.

na psychoideologické úrovni diktátem touhy a diktátem sociálních podmínek.

Surrealistickou syntézou je *člověk-krystal*, rozvité předito osobnosti, bytí diamantu reflektujícího všechny barvy spektra namísto bytí spalovaného coby surovina vysokých pecí civilizace.

- 19 Camusovo jemné myšlení středu¹¹ je filosofickým jádrem všech „třetích cest“: »Revoluce znamená milovat člověka, který ještě neexistuje. Kdo miluje živou bytost, nedokáže zemřít pro nikoho jiného než pro ni.«¹² Revoluce ovšem miluje to nejlepší uvnitř každého člověka, proto musí proměňovat stejně společnost jako revolucionáře, jinak kulhá na jednu nohu a točí se na místě v deliriu revolučního teroru. Revolucionář musí vlastní osobou ručit za svůj ideál.

Revoluce nepromítá lásku do abstraktních forem náboženství, ale hodlá ji uskutečnit tady a teď: polibek je revoluční; objev předmětu surrealisticky uskutečňujícího touhu je revoluční; kámen vržený do centra moci je láskyplný.¹³

Láska je konkretizovaná revoluce, jejímž minimálním programem je prožít sebe a svět až do dna.

- 20 Revolta je životním slohem *skutečného* člověka ve *skutečném* světě.

¹¹ Dlužno říci, že s návratem k antickému zákonu „Všeho s mírou“ se vrací ústřední pojem ideologie athénské otrockářství.

¹² *Člověk revoltující*, str. 109.

¹³ » Jsou dvě možnosti, buď si člověk užene ledvinové kameny, nebo vrhá kameny do center kapitalismu. Bráňte se ledvinovým kamenům!« Přednáška W. Hubera, 1971, *Socialistický kolektiv pacientů*, Heidelberg. Cit. in: AUST, Stefan. *Baader Meinhof Komplex*. Praha: Knížní klub, 2010, str. 122.

